

Strakatost opeření může indikovat i závažné onemocnění (amazoňan fialovotemenný)

Játra s TBC zvětšená přes celou dutinu břišní (holub wongo)

Slinivka břišní a játra – fyziologie a patologie IV.

V několika minulých číslech tohoto časopisu jste se mohli dočíst o anatomii a funkci trávicího systému ptáků spolu s nejčastějšími chorobami jeho různých částí. Tentokrát se budeme věnovat dvěma žlázám, které s trávením přímo souvisí a jejich výměšky jsou pro štěpení, vstřebávání a využití živin nezbytné.

Pankreas – slinivka břišní

Pankreas leží v kličce duodena, má světlou barvu a je to žláza s vnější (pankreatická šťáva odtékající do střeva) a vnitřní sekrecí (produkuje hormony glukagon, inzulin a somatostatin přímo do krevního řečiště). Je producentem nepostradatelných trávicích šťáv, díky kterým umí organismus „rozbít“ dlouhé a nevyužitelné molekuly z potravy na krátké a vstřebatelné řetězce. Tyto šťávy obsahují četné enzymy (např. trypsin, amylázu, lipázu a další), které jsou nezbytné pro trávení a vstřebávání tuků, cukrů a bílkovin. Ovlivňují tedy kompletní metabolismus všech živin. Pankreatické šťávy mají zásadité pH, takže navíc neutralizují kyselou zažítinu odcházející z žaludku (kyselá je díky kyselině chlorovodíkové). V kyselém pH jsou některé živiny nevyužitelné a navíc by docházelo k poleptání střevní sliznice, která má jinou strukturu než sliznice žaludku, té kyselá pH samozřejmě nevádí.

Všechna onemocnění pankreatu (pankreatopatie) vedou k částečnému nebo úplnému narušení sekrece pankreatické šťávy, což se projeví na celkové kondici ptáka (rychlé hubnutí) i na konzistenci a struktuře trusu. Pokud

není pták schopen správně trávit bílkoviny a tuky, trus je velmi objemný, světle okrový, křídový až mastný, rychle schne a má strukturu tuhé pěny. Stejně ale vypadá trus i u drobných pěvců s kamylobakterií – při tomto onemocnění dochází ke zničení klků střeva. Trávení je tedy také narušeno a příznaky jsou velmi podobné nebo stejné jako u onemocnění slinivky, ale jde o postižení jiného orgánu.

Diagnostika onemocnění slinivky břišní je velmi nelehká, protože na RTG snímcích se slinivka nezobrazuje, USG vyšetření je u malých ptáků problematické a stanovení hladin některých specifických enzymů v krvi nemusí být úplně spolehlivé. Mezi klinické příznaky mimo popsanych změn trusu patří i projevy bolestivosti břicha, včetně škrubání peří v této oblasti. Pankreatopatie různého typu jsou relativně časté u andulek, většinou v důsledku neadekvátního krmení (tučná a neplnohodnotná strava). Pankreatické enzymy už existují ve formě tablet a jejich podáváním můžeme částečně nahradit nefunkční slinivku. Jde ale o humánní preparát, který u ptáků nemusí mít kýžený efekt.

Zánět slinivky – pankreatitis – může být akutní nebo chronický. Při akutní pankreatitidě se aktivují pankreatické enzymy slinivky a způsobují zánět samotné žlázy i jejího okolí, nekrózu (odumírání) tukové tkáně v okolí slinivky a v břiše, což je velmi bolestivý a destrukční proces. Dochází k odumírání i vlastní slinivkové tkáně, tím se trávicí enzymy uvolní do okolí a vlastně pak organismus tráví a rozkládá sám sebe.

Dochází k zánětu pobřišnice, k hromadění volné tekutiny v dutině tělní a navýšení některých enzymů v krvi. Většinou jsou ptáci s akutní pankreatitidou v šoku i díky obrovské bolestivosti a terapie musí být velmi rychlá a agresivní, i tak má ale onemocnění nejistou prognózu. Pro toto onemocnění existuje predispozice u mnišků šedých, příčinu ale neznáme. Chronická pankreatitida vzniká jako důsledek dlouhodobého mírného poškození slinivky nebo neadekvátní stravy. Chronická pankreatitida se může rozvinout i po chlamydióze (příčinou je zjizvení slinivky po infekci) nebo po otravě zinkem (zinek přímo interferuje s tvorbou pankreatické šťávy a má vliv na strukturu buněk slinivky).

U neofém a rozel byla popsána infekce paramyxoviry, která se projevuje neurologickými příznaky (tortikolis-nekoordinované zaklánění hlavy), kachexií a úhynem. Někdy u infikovaných ptáků pozorujeme nažloutlý nebo bílý křídovitý trus s velkým obsahem nestráveného škrobu a u těchto jedinců byl pitvou potvrzen zánět slinivky břišní, který vedl k nedostatečné produkci pankreatických enzymů.

Tumory slinivky jsou velmi časté u ptáků s herpesvirovým onemocněním způsobujícím papilomy (většinou problém amazoňanů a arů). Často u těchto pacientů dochází po nějaké době k tvorbě tumorů žlučových cest v játrech nebo vývodů slinivky břišní. Tyto tumory jsou, stejně jako herpesvirová infekce vedoucí k rozvoji papilomů, neřešitelné.

Cukrovka není u ptáků ještě zcela probádaným onemocněním. Mecha-

Biopsie jater

Ztučnělá játra (BSAVA Manual)

Zelená moč a uráty znamenají problém s játry

smus vzniku cukrovky je u nich je jiný než u savců (včetně člověka) a průběh tohoto onemocnění i reakce na léčbu inzulinem se navíc liší i mezidruhově – dravci reagují na podání inzulínu jinak než papoušci. Ačkoli byla cukrovka popsána u tukanů, arů, andulek a korel (především obézních a neadekvátně krmených), jde o relativně málo časté onemocnění a léčba zatím není důkladně zmapována. Při cukrovce nejde na rozdíl od výše popsaných onemocnění o narušení exogenní, ale endogenní (hormonální), funkce slinivky.

Játra

Játra jsou uložena těsně za srdcem a plicemi, u zvířat s bránicí leží v její kopuli, u ptáků se srdce přímo dotýkají, stejně jako předžaludku. Jde bez nadsázky o energetickou továrnu celého organismu. Játra se podílí téměř na všech metabolických procesech, detoxikují organismus, ukládají se v nich vitamíny rozpustné v tucích a vitamín B12, slouží jako úložiště železa, tuku a dalších látek. V játrech se syntetizují nepostradatelné enzymy a koenzymy, tvoří se v nich krevní bílkoviny, srážecí faktory a žluč. Žluč je žlutozelená tekutina (díky žlučovým barvivům, především biliverdinu, které následně ve střevě barví i trus) obsahující nejrůznější látky, jejichž hlavní funkcí je štěpení tuků, aktivace pankreatických enzymů a stejně jako pankreatická šťáva, pomáhá i žluč alkalizovat kyselou zařtinu. Žlučí se dokáže organismus zbavit i některých nežádoucích metabolitů (například některé léky, barviva a toxiny se vylučují žlučí). U papoušků chybí žlučový měchýř, žluč se tedy nikde neshromažďuje a odtéká z jater přímo do duodena (první úsek tenkého střeva). Během vývoje ve vejci a krátce po vyklubání se v játrech tvoří i červené krvinky.

Onemocnění jater – **hepatopatie** – se u ptáků projevuje většinou jen obecnými

a mírnými příznaky. Mezi nejčastější patří zvracení, nadměrný příjem vody, přítomnost nestrávených semen v trusu, svědění, škrábání peří, změny pigmentu peří (červená peříčka u žaků, žlutá peříčka u zelených amazoňanů), abnormální přepeřování, měknutí, šupinatění a přerůstání zobáku a drápů. Někdy se při onemocnění jater hromadí v břiše volná tekutina, takže se zvětšuje objem břicha, ptáci mají potíže s dýcháním (tekutina tlačí na plíce a vzdušné vaky), u drobných pěvců můžeme vidět zvětšená játra přes kůži jako temnou skvrnu těsně za prsní kostí. Mezi specifické příznaky onemocnění jater patří zelené nebo žluté zbarvení moči a urátů.

Vyšetření jater je jednodušší než u slinivky. Na RTG snímku můžeme často pozorovat zvětšení nebo naopak zmenšení jater, jejich asymetrii, tekutinu v břiše v důsledku hepatopatie, můžeme určit polohu jater, apod. Ultrasonografické vyšetření jater je možné u větších pacientů a i když vyžaduje zkušenosti s provedením a posouzením, může odhalit i drobné změny struktury parenchymu (vlastní jaterní tkáň). V krvi můžeme stanovit hladinu žlučových kyselin několika jaterních enzymů a i když nejsou všechny specifické pouze pro játra, je vyšetření krve při diagnostice hepatopatií nezastupitelné. Specifickým vyšetřením jater je pak jejich biopsie, kdy se v celkové narkóze odebere endoskopicky malý kousek jaterní tkáň a histopatolog (ideálně se zaměřením na ptačí medicínu) posoudí jeho strukturu.

Hemosideróza je nadměrné ukládání hemosiderinu (forma přebytečného železa) v tkáních bez změny jejich funkce, zatímco **hemochromatóza** je vznik patologických lézí souvisejících s ložisky hemosiderinu. Nejčastěji dochází k ukládání železa v játrech, ale může jít i o slezinu nebo srdce. Hemochromatóza se popisuje u čeledi tukanovitá a špač-

kovití, dále u majn, kvesalů a může se objevit i u papoušků (loriové). U tukanovitých většinou dochází k náhlému úmrtí. U majn se objevuje slabost, ztížené dýchání a ascites (volná tekutina v břišní dutině) jako důsledek ukládání hemosiderinu v srdečním svalu. Specifická diagnostika je obtížná, protože hladina železa v krvi nevyovídá o množství železa uloženém v játrech a jiných orgánech. Pokud ale pták z výše uvedené skupiny vykazuje příznaky onemocnění jater, musí se hemochromatóza brát vždy v potaz. Ideální je v tomto případě vyšetření vzorku jaterní tkáň odebraného biopsií, pokud to zdravotní stav pacienta dovolí. Terapie spočívá ve snížení obsahu železa v dietě, podávání látek vázajících železo, snížení obsahu vitamínu C v dietě (tento vitamín podaný spolu s železem potencuje jeho vstřebávání), v kontrolovaných odběrech krve (tělo je nuceno při tvorbě nových červenýchrvinek použít zásoby železa) a v léčbě souvisejících onemocnění (selhávání jater, srdce, eventuální přidružené infekce, apod.).

Častou infekcí postihující játra je u ptáků **chlamydióza**. Způsobuje ji bakterie *Chlamydophila psittaci*, která napadá dýchací systém (záněty horních cest dýchacích, pneumonie, záněty vzdušných vaků), oči, trávicí trakt (záněty střev), imunitní systém a játra (záněty jater a žlučových cest). Klinické příznaky jsou vzhledem k multiorgánovému postižení velmi široké a někteří ptáci fungují i jako asymptomatictí nosiči. Diagnostika se provádí kultivací ze stěrů spojivky, choan a kloaky. Terapie je dlouhodobá, podávají se silná ATB po dobu 45 dní. Jde o zoonózu, tedy onemocnění přenosné na lidi, a pokud se chlamydióza v chovu potvrdí, měl by chovatel dodržovat velmi přísně hygienická pravidla.

Mezi virová onemocnění jater patří Pacheco's disease (herpesvirus), adeno-

viry, polyomaviry, reoviry, koronaviry a virus aviární serositidy. Nejznámějším je asi **Pacheco's disease**. Jde o infekci herpesvirem, který napadá parenchym mnoha orgánů včetně jater, kde způsobuje nekrózu. Jde spíše o onemocnění jihoamerických druhů papoušků a poprvé bylo popsáno v Brazílii. Většinou dochází po infekci k letargii, nechutenství, regurgitaci, zeleně nebo žlutě zbarvenému průjmu a rychlému úmrtí. Průběh je většinou tak rychlý, že ke stanovení diagnózy dochází až pitvou. Onemocnění je neléčitelné, pokud ho pták přežije, stává se doživotním nosičem viru a často u něj dochází k pozdějšímu rozvoji interních papilomů (na orgánech, kloace, choaně, apod.) a ještě později k výskytu **tumorů jater** (karcinomy žlučových cest) a slinivky.

Motolice jsou vzácně se vyskytující parazité jater a žlučových cest, někdy pronikají i do slinivky břišní. Jsou to parazité s nepřímým vývojovým cyklem a vzhledem k absenci správných mezipřehostitelů jde spíše o problém volně žijících papoušků nebo ptáků z dovozu. Infekce motolicemi byla několikrát popsána u papoušků kakadu. Léčba spočívá v podávání anthelmintik (odčervení) s obsahem praziquantelu, ale vzhledem k tomu, že motolice bývají doslova zavrtané v parenchymu jater a ve žlučových cestách, je terapie obtížná.

Zvětšená játra můžeme pozorovat při **atoxoplazmóze**, což je onemocnění drobotiny a kanárů způsobené jednobuněčným parazitem. Nepohlavní cyklus parazita probíhá v játrech, slezině, plicích a srdečním svalu, pohlavní cyklus se dokončuje ve střevě. Napadené jsou i bílé krvinky a v nakaženém chovu jsou časté úhyny (až 80 %). Citliví jsou kanáři ve věku 2–9 měsíců, mezi hlavní příznaky patří načepýřenost, hubnutí, průjem a neurologické příznaky (asi u 20 %). Zvětšená játra jsou vidět i přes kůži jako tmavá skvrna za hrudní kostí. K léčbě se používají antikokcidika, ale i přes terapii bývají úhyny časté.

Nadměrné ukládání tuku do jaterního parenchymu je bohužel u ptáků chovaných v zajetí velmi časté. Většinou jde o důsledek podávání diety chudé na esenciální mastné kyseliny, bohaté na tuky nebo o kombinaci přejímkování a nedostatečného pohybu. Ukládáním tuku do jaterních buněk je omezena jejich funkce včetně produkce a odvodu žlučových kyselin. Jde o častý problém amazónů, kakadu (především kakadu růžový), andulek, ale i loriů. Většinou ptáci zvrací, špatně žerou, více

pijí a močí, mohou mít ztížené dýchání a zelený trus a/nebo moč. Často mají zřetelnou nadváhu, jsou letargičtí, mají nekvalitní peří, někdy jim přerůstá zobák s nekvalitní rohovinou. Terapie musí být velmi opatrná, protože tukem naplněné jaterní buňky nejsou funkční a celkový metabolismus včetně syntézy důležitých látek je do velké míry narušen. Jakékoli podávání léků je tedy velmi problematické, protože zničená játra si s nimi neumí poradit.

Toxiny škodící játrům se nazývají **hepatotoxiny** a patří mezi ně arsen, fosfor, aflatoxiny (toxiny plísní rodu *Aspergillus*) i látky obsažené v rostlinách (řepka, starček přímětník, skočec obecný, bolehlav plamatý, oleandr, šťavely, krotalárie, semena sesbanie, semena bavlníku, apod.) Zajímavé je, že kanáři jsou běžně krmeni semeny řepky a na jejich toxin nijak nereagují. Mezi další hepatotoxické látky patří některé léky (například antimykotika). Poškození jater toxiny se řeší symptomaticky a velmi důležitá je podpůrná péče, adekvátní výživa, zavodnění pacienta a podávání léků na podporu funkce a regenerace jater (tzv. hepatoprotektiva).

Tuberkulóza je u ptáků způsobena několika druhy bakterií rodu *Mycobacterium* (MAC – *Mycobacterium avium* complex). V našich podmínkách je naštěstí u papoušků a exotických ptáků celkem vzácná. Jde o zoonózu, nemoc přenosnou na člověka. Vzhledem k závažnosti tohoto onemocnění se terapie ani neprovádí a většinou se přistupuje k euthanasii nemocného jedince. Při infekci vznikají na orgánech tzv. tuberkuly – světlé uzly vystupující z normální tkáně – a často se tuberkulóza projeví právě na játrech.

Ačkoli mají játra velkou regenerační schopnost, neměli bychom žádné jaterní onemocnění podceňovat. Vzhledem k nezastupitelné funkci jater v organismu trpí tento orgán v podstatě při jakémkoli onemocnění a jeho poškození nebo zhoršení funkce vede k vážným zdravotním problémům. Tím, že se onemocnění jater projevuje spíše mírnými a obecnými klinickými příznaky, zůstává chovatel bohužel často dlouho „v klidu“ a čeká, jak se stav vyvine. Při větším poškození metabolismu jater nebo jaterního parenchymu už ale může být léčba velmi obtížná.

MVDr. Jana Leimerová
Zábřeh na Moravě
leimerova@veterinazabreh.cz
Foto: autor

NOVÁ Exota

Časopis pro chovatele exotického ptactva

Vydavatel: Mgr. Jan Sojka
Zahradní 15, 783 35 Horka nad Moravou
e-mail: info@novaexota.eu
www.novaexota.cz, www.novaexota.eu
IČ: 73162086

Inzerce, objednávky a distribuce
Tel.: 739 009 276, 737 288 698

REDAKČNÍ RADA ČASOPISU Nová EXOTA
Šéfredaktor: Mgr. Jan Sojka

Zástupce šéfredaktora pro ČR
Mgr. Lubomír Tomiška

Zástupce šéfredaktora pro SR
Pavel Forisch, Marek Buranský

ODBORNÁ REDAKČNÍ RADA
RNDr. Bc. Jaromír Vachutka
ptáci obecně a systematika ptáků

Ing. Josef Nožička
jihoameričtí papoušci

Petr Zeman
afričtí papoušci

Emil Antonín
australští papoušci, mutace

Milan Habrcetl
andulky

Bc. Martin Papač, Walther Wiener
genetika ptáků

Lubomír Veselý, Mgr. Radomír Veselý
kanáři, evropské ptactvo, kříženci

MUDr. Michal Straka
drobní exoti

Jaroslav Němec
vodní drůbež

Zbyněk Laube
holubi a bažanti

Ing. Vladimír Vondra, Ing. Vít Vojtíšek
fotografie

MVDr. Lubica Nečasová, MVDr. Jana Leimerová
veterinární poradna

ADRESA REDAKCE

Časopis Nová EXOTA
Zahradní 15, 783 35 Horka nad Moravou
Tel.: 739 009 276
e-mail: sojka@novaexota.eu
(na tuto adresu zasílejte své příspěvky do časopisu)

Pavel Forisch
J. C. Hronského 22, 831 02 Bratislava
Tel.: 0244 251 871, 0918 942 085

Marek Buranský
Podzámska 7, 940 61 Nové Zámky
Tel.: 0903 481 000

Grafický návrh: Časopis Nová EXOTA
Registrace: MK ČN E13209
ISSN: 1213 6549

Rozšiřující společnosti:
PNS, a. s.
Mediaprint & Kapa, a. s.

Foto na titulní straně:
Ara kumanský
(*Diopsittaca cumanensis*)
Foto: MVDr. Lubomír Palkovič

Za obsah a původnost příspěvků odpovídá autor. Redakce si vyhrazuje právo na krácení či úpravu příspěvků. Redakci nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.

www.novaexota.cz, www.novaexota.eu

cs-cz.facebook.com/Nová-Exota-časopis-124158380948808/timeline